

FTAХР 11.01

<https://doi.org/10.63051/kos.2024.3.234>

Далелхан А.

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан
E-mail: dalelkhan@gmail.com

ҚХР Өңірлік саясатының ерекшеліктері және оның Қазақстанмен қатынастарында көрініс табуы

Аңдатпа. Мақалада Қытай Халық Республикасы өңірлік саясатының ерекшеліктері тарихи өлшем тұрғысында зерттеле отырып, Қытай билік буындарының сыртқы саяси пайымдарына сындарлы баға беріледі. Қытай билігінің бірінші буыны тұсындағы күрделі халықаралық жағдайдың елдің сыртқы саяси ұстанымдарына қалай әсер еткені және қытайлық сыртқы саяси пайымдардың қырғи-қабақ соғысы тұсындағы әлемдік тәртіпке ықпалы ету деңгейі көрсетіледі. Зерттеу барысында Қытай билік буындарының сыртқы саяси ұстанымдары өзегін заманауи сын-тегеуріндерге икемделу ерекшеліктерін нақтылай келе, қазақ-қытай қарым-қатынастарындағы Қытайдың өңірлік саяси пайымдарының көрініс табуын айқындау мақсат етілді. Зерттеудің жаңалығы – Қытай Халық Республикасы өңірлік саясатының ерекшеліктерін нақтылай отырып, оның көп салалы қазақ-қытай қарым-қатынастарында көріністабуында жатыр. Жұмыстың міндеттеріне қытай билігінің әр буыны сыртқы саясатының басты стратемидік ерекшеліктерін айқындай отырып, оның өңірлік саяси жағдайға әсері және оның қазақ-қытай қарым-қатынастарына ықпалын нақтылау және Қазақстан мен Қытай арасындағы түйткілді мәселелердің төркінін зерттеу кіреді. Зерттеу мәселесі неореализм, неолиберализм және интеграциялық теориялар негізінде, тарихи-салыстырмалы, статистикалық, құрылымдық талдау және жүйелеу тәсілдерін кеңінен қолдана отырылып қарастырылады. Аталмыш әдіс-тәсілдер мәселені кешенді түрде қарастырып, талдау нәтижелерін жүйелеуге көмегін тигізген. Зерттеу нәтижелері Қытайдың өңірлік саясатын теориялық тұрғыда түсінуге және оның қазақ-қытай қатынастарына әсерін терең түсінуге мүмкіндік береді. Зерттеу жұмысы нәтижелері халықаралық қатынастар, шығыстану, саясаттану, қытайтану, сондай-ақ тарих саласындағы зерттеулерде кеңінен пайдалануға болады.

Алғыс: Мақала BR20281006 «Шығыс елдері: тарихи және заманауи өлшем тұрғысынан Қазақстан үшін геосаяси сын-қатерлер мен жаңа перспективалар» тақырыбындағы іргелі ғылыми зерттеу аясында жазылды.

Түйін сөздер: қытай сыртқы саясаты, қытай дипломатиясы, қытай арманы, қазақ-қытай қатынастары, «бір белдеу, бір жол».

Кіріспе

Қытай Халық Республикасының сыртқы саясаты туралы айтылғанда Қытайдың саяси билік буындарының сыртқы саяси пайымдарын талдау маңызды болып табылады. Мао Цзедун дәуірінен бастау алған Қытай Халық Республикасының сыртқы саяси тұжырымдамаларының мазмұны заман талабына сай жаңа сын-тегеуріндерге байланысты өзгергенімен Қытай сыртқы саяси стратегиясының өзегі әрқашан өзгеріссіз қалып отырды. Қытай Халық Республикасының сыртқы саясатының ең басты стратегиялық пайымы – Қытайдың бейбіт, достық сипаттағы қоршаған ортада үздіксіз дамуын қамтамасыз ету. Сол себептен де, Қытайдың сыртқы саясаты әр билік буыны тұсында халықаралық қатынастардағы шиеленістік жағдайды мейілінше төмендетуге бағытталғанын байқауға болады. Бұл тұста тіпті «үшінші әлемнің» көшбасшылығына ұмтылған Мао Цзедунның

сыртқы саяси стратегиясының өзі бүгінгі қытай сыртқы саясатының негізгі ұстанымдарына алғышарт жасап бергенін атай кету керек.

Зерттеу барысында Қытай билік буындарының сыртқы саяси ұстанымдары өзегін заманауи сын-тегеуріндерге икемделу ерекшеліктерін нақтылай келе, қазақ-қытай қарым-қатынастарындағы Қытайдың өңірлік саяси пайымдарының көрініс табуын айқындау мақсат етілді. Аталмыш мақсатқа қол жеткізу барысында, қытай билігінің әр буыны сыртқы саясатының басты стратагемдік ерекшеліктерін айқындай отырып, оның өңірлік саяси жағдайға әсері және оның қазақ-қытай қарым-қатынастарына ықпалын нақтылау және Қазақстан мен Қытай арасындағы түйткілді мәселелердің төркінін зерттеу міндеттері қойылды.

Зерттеу материалдары мен әдістері

Зерттеу барысында алдыға қойылған мақсат-міндеттерге қол жеткізу үшін бірқатар зерттеу әдістері пайдаланылды. Халықаралық қатынастарда ұлттық мүдделерге басымдық беретін Қытай билігінің алғашқы буындары ұстанымдары неореализм теориясы аясында зерттелді. Қоскіндікті жүйе ыдыраған соң халықаралық қатынастарда қалыптасқан жаңа әлемдік тәртіп пен геоэкономикалық пайымдардың басымдық алуы себепті, Ху Цзиньтао мен Си Цзиньпиннің сыртқы саяси ұстанымдары жаһандану және интеграциялық теориялық негізінде қарастырылды. Сонымен қатар, Қытайдың сыртқы саясатында интеграциялық үдерістердің күшейіп, өңірлік сипаты басымдық алуы себепті және «Бір белдеу-бір жол» сынды ірі жаһандық бастамаларды қолға алуына байланысты халықаралық қатынастарда орын алатын жаңа құбылыстар мен өзгерістерді құқықтық тұрғыда реттеу қажет екенін ескере отырып зерттеу барысында неолиберализм теориясы кең пайдаланылды.

Сондай-ақ, бүгінгі күні әлемде орын алып жатқан жаһандық және аймақтық құбылыстарды зерттеуде жүйелілік талдау басшылыққа алу аса ұтымды болмақ. ҚХР мен ҚР арасындағы саяси-экономикалық қарым-қатынастарын зерттеуде тарихи-сараптамалық, статистикалық әдіс қолданылды. Бұл әдіс ҚХР мен ҚР-ның экономикалық мүмкіндіктерін саралай отырып, болашақ даму жолында экономикалық әріптестік әлеуетін зерделеуге мүмкіндік берді. Сонымен қатар, зерттеу тақырыбын толыққанды ашу үшін деректер мен ақпараттарды сыни тұрғыдан талдау, жинақтау және сұрыптау әдістері кең қолданылды.

Талқылау

Қытай Халық Республикасының сыртқы саяси пайымын зерделегенде оның көнеден бері жалғасып келе жатқан стратагемдік ерекшеліктері айрықша назар аударған дұрыс. Мао билігі тұсындағы Қытай сыртқы саясатын «бір тарапқа шығу», «қос қолдап ұру», «бір сызық, бір алқап» деп үш кезеңге бөлетін болсақ, әр сыртқы саяси концепция сол кездегі халықаралық сын-тегеуріндерге жауап бергендігін байқаймыз. ҚХР құрылған алғашқы жылдары «социалистік әлем жағына шыға» отырып КСРО-ның көмегімен ел іргесін бекітіп, қорғаныс саласын күшейтті. Ал 1960 жылдары КСРО-дан біртіндеп алшақтап, екі әлемнің арасында саяси ойын ойнады. «Үшінші әлем» сыртқы саяси стратегиясы арқасында биполярлық әлемдік тәртіпке өзгерістер енгізе отырып, Қытайды алдымен аймақтық державаға айналдырса, артынан Қытайдың біртіндеп «тәуелсіз әрі дербес» жаһандық полюске айналуына мүмкіндік жасады. 1960 жылдардың соңын ала саяси-идеологиялық ұстанымдарын өзгертпей-ақ АҚШ бастаған Батыс әлемімен тең құқылы қарым-қатынастар орнатты. Осылайша Мао Цзэдун өмірінің соңына қарай Батыспен тең деңгейлі қарым-қатынастар орнатуының арқасында 1978 жылы Дэн Сяопин «ашықтық саясатын» ұтымды жүргізе алды (Далелхан, 2018: 31).

Ал XX ғасырдың 90-жылдары Қытай өзінің сыртқы саясатында «бастамашыл» емес, негізінен «жауап қату» сипатында қалыптастырды. Дэн Сяопиннің 24 иероглифтік

стратегиясы осы жылдардағы ҚХР сыртқы саясатының сипатын нақты ашып көрсетеді. «Салқынқандылықпен бақылау, байсалдылықпен жауап қату, айтқаныңда нық тұру, өз мүмкіндіктеріңді жасыра отырып оңтайлы сәтті күту, ешқашан көшбасшылықты өзіңе алмау, әрқашан бірдеңе жасауға дайын болу» (冷静观察、稳住阵脚、沉着应付、韬光养晦、有所作为、决不当头。Lěngjìng guānchá, wěn zhù zhènjǎo, chénzhuó yìngfù, tāoguāngyǎnghuì, yǒu suǒ zuòwéi, jué bù dāngtóu) деп келетін Дэн Сяопин стратегиясы халықаралық қатынастарда қалыптасып отырған жағдай талаптарына толықтай жауап беріп, елдің алаңсыз даму жолын қамтамасыз ететін бейбіт дипломатияға арқау болғанын көреміз (Yong, 1998: 327).

XX ғасырдың соңғы онжылдығындағы Қытайдың сыртқы саясатын «қатерден қаша отырып пайданы іздеу» (趋利避害 quli bihai) деп келетін көне қытай мәтелі нақты айқындайды (Chen, 1993: 240-241). Шындығында, бұл сыртқы саяси тұжырымдама 1990 жылдардың соңы мен 2000 жылдардың басындағы Қытайдың халықаралық қатынастардағы кимыл-әрекеттерін айқындап отырды. XX ғасырдың соңғы онжылдығындағы АҚШ-тың сыртқы саясаттағы басымдықтарын Шығыс Еуропа мен Таяу Шығыстағы қалыптасқан шиеленісті мәселелерге беруі себепті, бірқатар қытайлық сарапшылар АҚШ Азия-Тынық мұхиты аймағындағы бірден-бір көшбасшы болуға ұмтылысын азайтты деп пайымдап, Қытай дипломатиясының кеңінен жұмыс жасауына мүмкіндік туғанын (Zhao, 1998: 142) жазған еді. Бірақ Пекин бірден айтарлықтай белсенділік танытқан жоқ. Бұдан Қытайдың халықаралық қатынастарда әлемнің қай өңірінде болсын АҚШ-пен тікелей бәсекелестікке түсуге құлықты болмағанын байқаймыз.

Қытай саяси билігінің төртінші буыны Ху Цзинтаодың тұсында Қытай дипломатиясы «қатерден қашуын» азайтып, сыртқы саясатта «орташа деңгейлі» белсенділікке көшті. Ху төраға өз баяндамаларында «сыртқы саясат» деген терминді аса сирек пайдалана отырып, мемлекеттің сыртқы саяси ұстанымында «бейбітшілікті қолдау», «бейбіт орта құру» (Галенович, 2008: 306) деген сияқты жалпы адамзат үшін маңызды мақсатқа бастайтын салмақты сөздерді қолдануға тырысқанын байқаймыз. Ху Цзиньтао өзінің «Үйлесімді әлем» ұстанымында барлық елді бір-біріне құрметпен қарауға, бір-бірінің таңдауын құрметтеуге шақырды. Өзара сенім мен тең деңгейлі қатынастарды сақтай отырып, демократиялық құндылықтар арқылы ынтымақтастыққа ұмтылуды ұсынды. Сонымен қатар, өркениеттердің әр тектілігін елемеу тек шиеленістер мен қақтығыстарға әкелетінін айта отырып, өзара түсіністік пен бір-бірін құрметтей білу қағидатын қатаң сақтаған жағдайда ғана халықаралық бейбітшілік пен бейбіт ортаны құруға болатындығын мәлім етеді.

Қытай билігінің төртінші буыны келесі билік буынына қолайлы сыртқы саяси ортаны ғана қалдырып қоймай, қытайлық сыртқы саясаттың жаңа деңгейге көтерілуіне үлкен экономикалық әлеует қалдырды. Қытайдың ЖІӨ 2003 жылы 1,6 трлн АҚШ доллары болса, 2013 жылы қытайлық ЖІӨ 9,6 трлн АҚШ долларына жеткен болатын (www.data.worldbank.org, 08.05.2024). Бұл әлеует Си Цзиньпин тұсындағы Қытай сыртқы саясатының жаһандық деңгейдегі бастамашыл сипат алуына үлкен мүмкіндік берді.

Си Цзиньпиннің сыртқы саясаты «Бір белдеу, бір жол» бастамасы және «Адамзаттың біртұтас тағдыры қауымдастығы» тұжырымдамасы сынды жаһандық деңгейдегі қытайлық стратегиялық ұстанымдармен ерекшеленеді. Қытай билігі бесінші буынының жаһандық деңгейде аса белсенді болуы Қытай экономикасының әлемдік екінші экономикаға айналуымен және әлемдік тәртіптегі күрделі толқыныстардың орын алуымен түсіндіріледі. Қытайдың ұзақ мерзімді тұрақты дамуы үшін бейбіт халықаралық ортаның қаншалықты маңызды екенін Қытай билігі жақсы түсінеді. Сол себептен де, Қытайдың «Адамзаттың біртұтас тағдыры қауымдастығы» тұжырымдамасының (China's Proposals and Actions, 2023: 50) басты мақсаты ретінде тұрақты бейбітшілік, ортақ қауіпсіздік, ортақ гүлдену, ашықтық пен инклюзивтілік, тазалық пен сұлулық әлемін құруды таңдап отыр. Си Цзиньпин төрағаның үшінші билік кезеңінің басты сыртқы саяси тұжырымдамасына айналып отырған

үш жаһандық бастама, яғни «Жаһандық даму бастамасы», «Жаһандық қауіпсіздік бастамасы» және «Жаһандық өркениет бастамасы», Қытай сыртқы саясаты дамуының заңды жалғасы болып табылады.

Си Цзиньпиннің аймақтық саясатының басты қағидаттары

Си Цзиньпин сыртқы саясатының көршілес мемлекеттермен қарым-қатынастары негізгі төрт қағидаттар аясында жүзеге асуда. Бұл тұста да Қытай билігінің бесінші буын өкілдері дәстүрден таймай, көне қытайлық салиқалылыққа салып, дәстүр сабақтастығын басшылыққа алып отырғанын баса айту керек. Қазіргі Қытайдың көршілес елдермен қарым-қатынастарының өзегі ретінде 亲 (qin), 诚 (cheng), 惠 (hui), 容 (rong) (жақындық, шынайылық, өзара пайда, инклюзивтік) деп келетін төрт иероглифтік стратегияға жүгінеді.

Қытай тілінде 亲 (qin) жақындықпен қатар, туыстық деген де мағына білдіреді. Конфуциандық ілімдегі «туыстық-жақындықтың» көршілес елдерге қатысты сыртқы саяси ұстаным етілуі Қытай билігінің айналасындағы елдермен татукөршілікті ерекше құрметтейтіндігін көрсетеді.

Шынайылық (诚 (cheng)) көне конфуциандық ілімде сенім (信 (xin)) ұғымымен қатар жүреді. Қазіргі Қытай билігінің көрші елдермен шынайылық қарым-қатынастарды нығайтуға ұмтылуы көне дәстүрлі қытайлық ілімді заманауи халықаралық қатынастарда тәжірибе жүзінде жүзеге асыруға ұмтылысы деп бағалау керек.

Өзара пайда мен инклюзивтілік заманауи дипломатияның басты қағидалары екенін ескерсек, Си Цзиньпиннің көршілес елдерге қатысты сыртқы саяси ұстанымы заман талабына сай екенін байқаймыз.

Қытайдың көршілес елдерге қатысты дипломатиялық қатынастарының басты міндеттеріне тоқталсақ, оларды бірнеше топқа бөлуге болады.

Негізгі құрылымдық қағидаттар: татукөршілік пен достық қарым-қатынастарын әрқашан қолдау; бір-біріне құрметпен қарау әрі жиі сапарлармен алмасу; көрші елдер халқының жүрегін жаулай отырып, елдің жағымды кейпін қалыптастыру; көрші елдермен шынайылыққа негізделген қатынастарды қалыптастыра отырып, әріптестер мен серіктестерді көптеп табу;

Өзара пайда қағидаттары: өзара тиімділікке негізделген байланыстарды қолдау; ынтымақтастықтан Қытай да, көршілес мемлекеттер де пайда табу, «win-win» қағидасын басшылыққа алу; аймақ елдеріне қатысты аймақтық жобаларды ұсына отырып, ортақ рух қалыптастыру; аймақтық экономикалық ынтымақтастыққа белсенді қатысу; өңір елдерінің инфрақұрылымдық жағдайын жақсартып, біртұтас кеңістік құру;

Қаржы-экономикалық ынтымақтастық қағидаттары: қаржы саласындағы ынтымақтастықты тереңдете беру; Азия инфрақұрылым және инвестиция банкінің аясын кеңейтіп, жобалардағы үлесін арттыра түсу; шекара бойындағы ынтымақтастықты одан әрі жетілдіру, аймақ елдерімен шекара бойы сауда орталықтарын көбейту;

Қауіпсіздікті қамтамасыз ету қағидаттары: аймақтық қауіпсіздікті жетілдіру, ортақ қауіпсіздікті қамтамасыз етуде бірлескен әскери жаттығуларды өткізу; туризм, білім-ғылым, мәдениет саласындағы ынтымақтастықтарды жетілдіре отырып, ортақ рух қалыптастыру; Қытайлық «жұмсақ күшті» одан бетер тереңдете түсу және әрқашан қолдау (Далелхан, 2018: 61-64).

Бұл қағидаттардың бәрі соңғы жылдары түйінделген «Жаһандық даму бастамасы», «Жаһандық қауіпсіздік бастамасы» және «Жаһандық өркениет бастамаларының» өзегі болып табылады. Осы тұста Қазақстан Республикасының сыртқы саяси тұжырымдамаларында басшылыққа алынған негізгі қағидаттардың Қытайлық жаһандық бастамалардың өзегімен үндес екендігін баса айта кету керек. Бұл өз кезегінде қазақ-қытай қарым-қатынастарының табысты болуына тікелей әсер етіп отыр.

Зерттеу нәтижелері

Бүгінгі күнгі көпсалалы Қазақстан-Қытай қарым-қатынастарын реттеп отырған басты стратегиялық құжаттарды сараптай отырып екі мемлекет арасындағы әріптестікке нақты баға беруге болады. Осы уақытқа дейін Қытай мен Қазақстан арасында жасалған келісім-шарттарды төрт санатқа бөлуге болады.

Біріншісі санатқа екі мемлекет арасындағы қарым-қатынастарды нақтылау бойынша құжаттар жатады. Бұл тұста қазақ-қытай қатынастарын жан-жақты жетілдіруге қатысты негізгі сегіз құжатты атау керек. Олар: «Қытай Халық Республикасы мен Қазақстан Республикасы арасында дипломатиялық қарым-қатынастар орнату туралы бірлескен коммюнике» (1992 жылдың 3-қаңтары), «Қазақстан Республикасы мен Қытай Халық Республикасы арасындағы көпжақты ынтымақтастықты ХХІ ғасырда одан әрі жетілдіре түсу туралы бірлескен декларация» (1999 жылдың 23-қарашасы), «Қазақстан Республикасы мен Қытай Халық Республикасы арасындағы татукөршілік, достық және ынтымақтастық туралы келісім» (2002 жылдың 23-желтоқсаны), «Қазақстан Республикасы мен Қытай Халық Республикасының стратегиялық әріптестік орнату және дамыту туралы бірлескен декларация» (2005 жылдың 4-шілдесі), «Қазақстан Республикасы мен Қытай Халық Республикасы арасындағы жан-жақты стратегиялық әріптестікті дамыту туралы бірлескен декларация» (2011 жылдың 13-маусымы), «Қазақстан Республикасы мен Қытай Халық Республикасының жан-жақты стратегиялық әріптестікті одан әрі тереңдету туралы бірлескен декларациясы» (2013 жылдың 8-қыркүйегі), «Қазақстан Республикасы мен Қытай Халық Республикасының арасындағы жан-жақты стратегиялық әріптестік қатынастарының жаңа кезеңі туралы бірлескен декларациясы» (2015 жылдың 31-тамызы) және Қазақстан Республикасы мен Қытай Халық Республикасының мәңгілік стратегиялық және жан-жақты серіктестікті дамыту туралы бірлескен мәлімдемесі (2019 жылдың 11 қыркүйегі). Бұл құжаттардың негізінде Қазақстан мен Қытай арасындағы қарым-қатынастар достық және әріптестік деңгейден жан-жақты стратегиялық әріптестік деңгейіне дейін жетіп отыр. Қытай Халық Республикасы өзінің сыртқы саясатында стратегиялық әріптестікке ерекше мән беретін мемлекет.

Қытай Халық Республикасы Қазақстанмен стратегиялық әріптестік орнатқан 2005 жылға дейін тек жиырмаға жуық мемлекетпен ғана стратегиялық әріптестік орнатқан болатын. ҚХР 1949 жылдан бері дербес сыртқы саясатын жүргізіп келген ел бола тұра ХХІ ғасырдың басына дейін тек жиырмашақты мемлекетпен стратегиялық әріптестік орнатқаны ойландыратын сұрақ. Оның себебі ҚХР өзінің сыртқы саяси концепциясына «стратегиялық әріптестік» ұғымын 1993 жылдан бастап ғана енгізген болатын. ҚХР ең алғашқы стратегиялық әріптестікті Бразилиямен 1993 жылы түрде орнатқан еді. 1996 жылы ҚХР бұрынғы КСРО елдері қатарынан бірінші болып Ресей Федерациясымен стратегиялық әріптестік орнатты. Ал 2001 жылы Латын Америкасындағы социалистік ел болып табылатын әрі зерттелген мұнай қоры бойынша әлемдегі бірінші мемлекет Венесуэламен стратегиялық әріптестік қатынастарын орнатқан болатын. 2004 жылы Қытай еуропалық дамыған мемлекеттер Ұлыбритания, Франция, Италия, Испания елдерімен стратегиялық әріптестік орнатса, 2005 жылы Үндістан, Индонезия, Тайланд, Сингапур және Қазақстан сияқты елдердің стратегиялық әріптесі атанды. Ал Греция, Оңтүстік Африка Республикасы және Корей Республикалары сынды экономикалық даму бойынша алдыңғы қатарлы мемлекеттер тек 2006-2008 жылдары ғана Қытай Халық Республикасымен стратегиялық әріптестік орнатты (赵华胜. 中国的中亚外交, 2008: 150-152). Бұл Қытайдың сыртқы саясатында Қазақстанның маңыздылығы қаншалықты екендігінің көрінісі.

Қытай Халық Республикасы сыртқы саясатының маңызды басымдықтарының бірі іргелес мемлекеттермен экономикалық ынтымақтастықты барынша жетілдіру екені анық. Қазіргі халықаралық қатынастарда орын алып жатқан геосаяси толқыныстарға қарамастан

Қазақстан мен Қытай екіжақты сауда-экономикалық, мәдени-рухани ынтымақтастықты одан бетер жандандыруда. Бұл саладағы қарым-қатынастардың тиімді болуына екі мемлекет үкіметтерінің арасындағы терең ынтымақтастықтың болуы аса маңызды екені түсінікті. Қазақстан мен Қытай арасында үкіметтік деңгейде қол қойылған келісім-шарттардың екінші санатына екі ел үкіметі арасындағы ынтымақтастық тетіктерін жетілдіруге қатысты құжаттарды жатқызуға болады. Олардың қатарынан негізгі мына құжаттарды айтсақ болады: Қазақстан Республикасы Үкіметі мен Қытай Халық Республикасы Үкіметі арасындағы сауда-экономикалық және ғылыми-техникалық ынтымақтастық бойынша қазақ-қытай үкіметаралық комиссия құру туралы келісім (1992 жылдың 26-ақпаны), Қазақстан Республикасы Үкіметі мен Қытай Халық Республикасы Үкіметі арасындағы Қазақстан-Қытай ынтымақтастық комитетін құру туралы келісім (2004 жылдың 17-мамыры) және Қытай Халық Республикасы мен Қазақстан Республикасының бірлескен коммюникесі (2011 жылдың 23-ақпаны).

1992 жылы жасалған келісім бойынша сауда-экономикалық ынтымақтастық комиссиясы вице-министрлер деңгейінде жұмыс жасаған болатын. Ол 2004 жылы вице-премьерлер деңгейіндегі комитет мәртебесін алды. Бұл комитет құрамына сауда-саттық, көлік қатынастары, теміржол, кеден, ғылым және техника, қаржы, энергетика, геология, гуманитарлық, қауіпсіздік салалары бойынша подкомитеттер кірді. Бұл комитет 2012 жылы премьер-министрлер деңгейіне көтерілді. Бүгінде үкімет деңгейінде «жыл сайынғы премьер-министрлер кездесуі + Қазақстан-Қытай ынтымақтастық комитеті + 10 подкомитет» форматындағы ынтымақтастықтың ресми платформасында жұмыс жасап келеді (Далелхан, 2018: 77).

Үкімет деңгейінде көптеген саланы қамтитын тұрақты комитеттің жұмыс жасауы екі мемлекет арасындағы қарым-қатынастарда туындап жататын кезек күттірмес мәселелерді уақытылы шешу мүмкіндігін береді. Қазақстан Республикасы мен Қытай Халық Республикасының үкіметтері көп салалы ынтымақтастықты жүзеге асыру бойынша тетіктерді құруы және жаңа сын-тегеуріндерге байланысты жетілдіріп отыруы екі елдің терең стратегиялық әріптес болуға ынталы екендігін көрсетеді.

Қазақстан мен Қытай арасындағы терең қарым-қатынастар тек екіжақты ғана емес, көпжақты форматта да қарқынды дамып келеді. Екі мемлекет Шаңхай ынтымақтастық ұйымы, Азия-Еуропа форумы, Азиядағы ынтымақтастық диалогы, Азиядағы өзара ықпалдастық және сенім шаралары жөніндегі кеңес сияқты халықаралық ұйымдар мен кеңестер шеңберінде, сонымен қатар соңғы жылдары «С5+1» форматында көп салалы ынтымақтастықтарын дамытуда. Стратегиялық ынтымақтастықты жоспарлау және үйлестіруге қатысты құжаттарды екіжақты келісім-шарттардың үшінші санатына жатқызуға болады. Олардың қатарынан келесі құжаттарды атап өтуге болады: Қазақстан Республикасы мен Қытай Халық Республикасы арасындағы 2003-2008 жылдардағы ынтымақтастық бағдарламасы (2003 жылдың 3-маусымы), ХХІ ғасырдағы Қазақстан Республикасымен Қытай Халық Республикасының ынтымақтастық стратегиясы (2006 жылдың 20-желтоқсаны), Қазақстан Республикасы Үкіметі мен Қытай Халық Республикасы Үкіметі арасындағы экономиканың шикізат емес секторындағы ынтымақтастық бағдарламасы (2007 жылдың 18-тамызы), Қазақстан Республикасы мен Қытай Халық Республикасы арасындағы экономикалық ынтымақтастықты дамытудың орта мерзімді бағдарламасы (2020 жылға дейін) (2013 жылдың қыркүйегі), Өндірістік және инвестициялық ынтымақтастықты жетілдіру бойынша үкіметаралық шекті келісім (2015 жылдың 31-тамызы), Қазақстан Республикасының Үкіметі мен Қытай Халық Республикасының Үкіметі арасындағы "Нұрлы жол" жаңа экономикалық саясатын және "Жібек жолының экономикалық белдеуін" салуды ұштастыру жөніндегі ынтымақтастық жоспары (2016 жылдың 2-қыркүйегі), План сотрудничества в сфере индустриализации и инвестиций между Правительством Республики

Қазақстан и Правительством Китайской Народной Республики (2023 жылдың 17-мамыры). Аталмыш құжаттар екі жақты қарым-қатынастардың маңызды салаларындағы шараларды ұйымдасып, нақты жоспарлар мен бағдарламаларды жүзеге асыруға септігін тигізіп отыр.

Қытай-қазақ стратегиялық әріптестігінің тереңдей түсуіне бағытталған құжаттардың төртінші санатына екі мемлекет арасындағы көп салалы ынтымақтастықты жандандыруға бағытталған келісімдер болып табылады. Сауда-экономикалық ынтымақтастықты жетілдіру, инвестицияны қорғау, әділетсіз бәсекелестікке жол бермеу, қос салықты жою, салықты төлеуден жалтарудың алдын алу, технологиялармен алмасу, кедендік бақылау, екіжақты визасыз тәртіпті орнату, тауар инспекциясы, банк қызметтері, көлік тасымалы, транзит, сауда жолдары, логистика, Ляньюнган порты, минералды ресурстарды зерттеу, мұнай және газды өндіру әрі тасымалдау, мұнай және газ құбырлары, «Қорғас» халықаралық шекарамаңы ынтымақтастығы орталығы туралы құжаттарды атауға болады. Осы бағыттағы негізгі құжаттар екі мемлекет үшін аса маңызды болып табылатын экономикалық қарым-қатынастарды нақты жүзеге асыруға арқау болып отырған ынтымақтастық механизмі болып табылады.

Соңғы жылдардағы Қазақстан мен Қытай арасындағы сауда қарым-қатынастары рекордтық көрсеткіштерге қол жеткізуде. ҚХР Кеден басқармасының мәліметіне қарайтын болсақ, 2023 жылы екіжақты сауда қарым-қатынастары \$41 млрд. құраған. 2022 жылы бұл көрсеткіш \$31,2 млрд. болатын (www.gov.kz, 10.05.2024). Яғни бір жылдың көлемінде екіжақты сауда \$10 млрд өсіп отыр. 2023 жылғы \$41 млрд. екіжақты сауданың \$16,3 млрд. қазақстандық экспорт болса, Қазақстанның Қытайдан сатып алғаны \$24,7 млрд. болып отыр.

Бүгінде Қазақстанда 2674 қытайлық заңды тұлға және 822 Қазақстан-Қытай бірлескен кәсіпорындары тіркелген. Аталмыш кәсіпорындарды бизнес санаттарына қарай жіктейтін болсақ, 3496 кәсіпорынның 41 ірі кәсіпорын, 33 орта деңгейлі бизнес нысаны болса, 3422 шағын бизнес нысандары болып табылады. Оның ішінде 1801 кәсіпорын сауда-саттық саласында қызмет жасаса, (яғни жалпы кәсіпорындар санының 52%), 328 кәсіпорын құрылыс саласында, 273 кәсіпорын өңдеу саласында, ал қалған 319 кәсіпорын әр түрлі қызмет көрсету бағытында жұмыс жасайды (www.stat.gov.kz, 10.05.2024).

Қазақ-қытай сауда-экономикалық қарым-қатынастарына қатысты қазақстандықтарды айрықша алаңдататын мәселенің бірі қазақ-қытай бірлескен 56 кәсіпорын төңірегіндегі сұрақтар екені анық. 2015 жылы 31 тамызда Қазақстан Президентінің Қытайға жасаған сапары барысында қол жеткізілген келісім-шарттар негізінде аталмыш бірлескен кәсіпорындарды жүзеге асыру жұмыстарына пәрмен берілген болатын (周翰博, 2023). Содан бері жұртшылық арасында, әсіресе әлеуметтік желілерде қызу талқыланып, бірқатар наразылық шерулеріне арқау болғаны анық. Қытайлық инвестициялар төңірегінде алып-қашпа әңгімелердің көбеюіне алғашқы жылдары аталмыш инвестицияларға қатысты ресми мәліметтердің аз таралуы, келісім-шарттардың мазмұнының көбінде құпия қалуы себеп болған еді. Сонымен қатар, соңғы жылдары барлық ақпарат құралдары беттерінен түспейтін Шыңжаңдағы лагерлерге қатысты және АҚШ пен Қытай арасындағы сауда соғысы төңірегіндегі мәліметтерде жанама түрде әсер еткені анық. Алайда қазіргі таңда қазақ-қытай бірлескен 56 кәсіпорындарға қатысты ақпараттар қолжетімді. Бұл мемлекеттік мекемелердің өздерінің ақпараттарды дер кезінде бермей, уақытты өткізіп алған олқылықтарын жою арқасында жасалған іс-әрекеттерінің нәтижесі.

Бүгінде қазақ-қытай бірлескен 56 инфрақұрылымдық жобалардың 15 толықтай іске қосылып үлгерді. Аталмыш жобалардың жалпы құны \$3,96 млрд. құрайды. Бүгінде жалпы құны \$3,81 млрд. құрайтын 12 жоба жүзеге асырылу үстінде. Алдағы екі жылдың көлемінде аталмыш жобаларды жүзеге асыру жұмыстары толықтай аяқталып, кәсіпорындар өз жұмыстарын бастайды деп жоспарлануда. Сонымен қатар, құны 23,42 млрд. АҚШ долларын құрайтын 29 жоба бойынша пысықтау жұмыстары қазіргі таңда екі жақ тарапынан

жүргізілуде. Қазіргі әлемді тұсап ұстап отырған індеттік жағдайдың көптеген жобалардың уақытылы жүзеге асуына кедергісін келтіріп отарғаны анық.

Қазақ-қытай бірлескен кәсіпорындар 24 мыңнан астам адамды жұмыспен қамтамасыз етеді деп болжанған еді. Қазір іске толықтай қосылған 15 кәсіпорында 5 мыңға жуық отандастарымыз қызмет етуде. Сонымен қатар, жүзеге асырылу үстіндегі жобалардың құрылыс жұмыстарына да көптеген отандастарымыз қызмет етіп жүргенін есептесек, аталмыш бірлескен жобалардан ұтқанымыз көп екені айтпаса да түсінікті.

Екі ел арасындағы бірлескен кәсіпорындардың өз деңгейінде жүзеге асуына екі тараптыңды аса мүдделі екенін атап өту керек. Қазақстан кәсіпорындардың толықтай жұмыс жасауына, жаңа жұмыс орындарының ашылып, ел экономикасының әртектенуіне мүдделі болса, Қытай өз инвестициясының толықтай жұмыс жасап, пайда табуына мүдделі. Ең бастысы екі мемлекет арасындағы экономикалық ынтымақтастық одан бетер тереңдей түсетіндігі. Экономикалық мүдделері ортақ елдердің әрқашан достық пен татулыққа ұмтыларына тарих белестері дәлел.

Қазақ-қытай қатынастарының түйткілді сұрағы

Қазақстан мен Қытай арасындағы өзекті мәселелердің бірі ортақ өзендер суларын пайдалануға қатысты сұрақтар. Траншекаралық өзен суларын бірлесіп пайдалану бойынша Қытай мен Қазақстан ортақ ұстаным табуға тырысып келеді. Алайда, бұл сұрақ әлі де шешімін толық таппай отыр. Қазақстан мен Қытай арасындағы трансшекаралық өзендер ҚХР-нан бастау алады. Сол себептен де, келіссөздер барысында негізгі басымдық Қытай тарапында болып отыр. Қытай билігінің «Батысты игеру» саясатының белсенді болуына байланысты трансшекаралық өзендердің стратегиялық маңызы арта түсуде. Қытайдың батыс өңірін жетілдіруде өнеркәсіп саласында өзен суларының мүмкіндігін мейілінше пайдалану Қытайдың көздеп отырған басты мақсаты екені жасырын емес. Сол себептен де, Қытайдың Қазақстанмен трансшекаралық өзендерге қатысты келіссөздерге нүкте қоюға асықпайды.

Қазақстан мен Қытай арасындағы стратегиялық маңызы зор өзендер негізінен Ертіс пен Іле өзендері. Бұған дейін екі мемлекет арасындағы маңызыды өзендер қатарында Еміл өзені де бар болатын. Бірақ экономикалық өсімі жеделдей түскен Қытай осыдан отыз жылдай бұрын Еміл өзенінің суын толығымен елдің ішкі өңіріне бұрып алған еді. Кеңес Одағы тұсында Қытаймен жасасқан шекара мәселелеріне қатысты келісімдерде трансшекаралық өзендер мәселесі толық айқындалмаған болатын. Сондықтан, Еміл өзенің суын Қытай өз қалауынша пайдалану мүмкіндігін мүлт жібермеді. Ал тәуелсіздігін жаңа алған Қазақстан үшін аталмыш мәселені бірден шешіп қиындау болды. Тәуелсіздігін жаңа алған Қазақстанның жас дипломатия үшін бұл мәселе күрделі болды. Ендігі мақсат осы кателіктерді қайталамай, Ертіс пен Іле өзендерінің тағдырын белсенді қорғау.

Траншекаралық өзендер мәселесін реттеу бойынша Қазақстан бірінші болып ұсыныс тастаған болатын. Алғаш рет Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың ұсынысы бойынша 1999 жылы мамырда келіссөздер басталды. Содан бері келіссөздердің көп кезеңі өткенімен, мәселе әлі күнге дейін толық шешілген жоқ. Осы уақытқа дейін екі мемлекет арасындағы трансшекаралық өзендер мәселесіне қатысты келесідей келісімдер жасалған еді:

– Қазақстан мен Қытай 2001 жылдың 12 қыркүйегінде Астана қаласында «Траншекаралық өзендерді қорғау және пайдалану саласында ынтымақтастық туралы келісімге» қол қойылды. Алайда бұл келісімде ешқандай міндеттемелер көрсетілмеген болатын. Десе де, бұл жас қазақ дипломатиясының бағындырған бір белесі ретінде қараған жөн. Аталмыш келісім нәтижесінде трансшекаралық өзендер мәселесі бойынша бірлескен комиссия құрылды. Бұл екі ел арасында күрмеулі мәселені шешудегі ең алғашқы нақты қадам болып есептеледі;

– 2005 жылдың 4 шілдесіне екі ел арасында министрлік деңгейінде, яғни Қазақстан Республикасы Ауылшаруашылығы министрлігі мен Қытай Халық Республикасы Су шаруашылығы министрлігінің арасында «Траншекаралық өзендерде табиғи апаттар кезінде шұғыл әрекет ету туралы келісім» жасалады. Аталмыш құжаттың маңыздылығы екі ел арасындағы ортақ мәселеге қатысты бірлесіп әрекет ету жайлы өзара түсіністікке қол жеткізгендігінің дәлелі еді;

– Келесі айтулы құжат 2006 жылы 20 желтоқсанда Бейжіңде жасалған еді. Бұған дейінгі екі келісім де Астанада жасалғандығын ескерсек, келесі келісімнің Қытай астанасында жасалуы трансшекаралық өзендер бойынша мәселелерге Қытай тарапының да айрықша көңіл бөле бастағандығын көрсетсе керек. Бейжің қаласында министрлік деңгейінде, Қазақстан Республикасы Қоршаған ортаны қорғау министрлігі мен Қытай Халық Республикасы Су шаруашылығы министрлігінің арасында «Негізгі трансшекаралық өзендердегі гидропосттарда өзеннің гидрологиялық, гидрохимиялық жағдайларымен өзара алмасып отыру туралы келісім» жасалған еді. Осы келісіммен қатар, трансшекаралық өзендерге қатысты мәселелер бойынша «Ғылыми-зерттеу ынтымақтастығын дамыту туралы келісім» де жасалған болатын;

– 2010 жылдың 13 қарашасында Қазақстан Республикасы үкіметі мен Қытай Халық Республикасы үкіметі арасында «Қорғас өзенінде «Достық» бірлескен су торабын салуда ынтымақтасу туралы келісімге» қол қойылды. Аталмыш құжат 2014 жылы мамырда өз күшіне енген болатын. Келісімде екі тарап құрылысты тең қаржыландыратындығы және су торабы екі елдің ортақ мүлкі екендігі жазылған. Аталмыш келісімде су торабы екі мемлекеттің шекарасын өзгертпейтіндігі және өзеннің арнасын бұрмайтындығы, сондай-ақ құрылыс жұмыстары екі елдің заң нормаларын қатаң сақтау арқылы жүзеге асырылатындығы көрсетілген еді;

– 2011 жылы 22 ақпанында екі мемлекет арасында «Траншекаралық өзен суларының сапасын қорғау туралы келісім» жасалды. Ал 2011 жылы 13 маусымда «Қоршаған ортаны қорғау бойынша ынтымақтастық туралы келісімге» қол қойылды. Бұл құжаттар екі ел арасындағы ортақ мәселені реттеу жолындағы аса маңызды болып табылатын қадамдар;

– 2013 жылы 7 қыркүйекте Астана қаласында ҚР үкіметі мен ҚХР үкіметі арасында «Қорғас өзенінде «Достық» бірлескен су торабын басқару және пайдалану туралы келісімге» қол қойылды (Далелхан, 2018: 114).

Бұл құжаттар Қазақстан мен Қытай арасындағы трансшекаралық өзендер мәселесін реттеуде үлкен жетістік болғанымен, мәселе толық шешімін таппай отыр. Екі мемлекет арасындағы трансшекаралық өзендер суын бөлісуге қатысты нақты ережелерді бекіткен келісім болмайынша мәселе толығымен шешілді деу қиын. Десе де соңғы жылдары бұл мәселеге қатысты жұмыстарда ілгерілеушілік бар. 2015 жылдың мамырынан бастап екі мемлекет арасында «Траншекаралық өзендер суын бөлісу туралы келісімнің» жобасын дайындау бойынша кеңес жұмыстары басталған болатын.

Қорытынды

Қазірде еліміздің дипломатиясы алдында тұрған басты міндет қазақ пен қытайға ортақ өзендер суын бөлісу мәселесі бойынша кеңес жұмыстарын тиімді өткізіп, Қытай тарапын ынтымақтастыққа тарту шараларын пысықтау болып табылады. Қытай басшылығын трансшекаралық өзендерді пайдалану барысында жаһандық экологиялық мәселелерді шешуге қатысты өзіне алған міндеттемелерді ескере отырып, екі елге ортақ суды бірлесе басқармаса ірі экологиялық апаттың боларына көзін жеткізу міндет. Қытай билігін елдің батыс аймағын дамыту үшін көршілес елдің экологиялық жағдайын қиындыққа душар ету орнына, ауыл және мал шаруашылығы саласындағы екіжақты ынтымақтастықты одан әрі

тереңдету тиімді екенін түсіндіру еліміз тарапынан келіссөзге қатысушыларының басты мақсаты болу абзал.

Әдебиеттер:

Галенович М.Ю. Новое лицо Китая. Книга 3 XVII съезд КПК: Программа ХУ Цзиньтао. М., 2008. 306 с.

Далелхан А. «Қытай дипломатиясының Қазақстанға қатысты стратегиялық тұғыры» // Философия ғылымының докторы (PhD) ғылыми дәрежесін алуға арналған диссертация. Астана, 2018. 146 б.

Далелхан А. Концепция национальной безопасности Китайской Народной Республики. // Bulletin d'Eurolalent-Fidjip. Editions du JIPTO. 2018. №1. 61-64 сс.

Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігі Статистика комитетінің мәліметтері // [Электронды ресурс] URL: <https://stat.gov.kz/> (Қаралған күні: 10.05.24)

Объем взаимной торговли между Казахстаном и Китаем бьет исторические рекорды // [Электронды ресурс] URL: <https://www.gov.kz/memleket/entities> (Қаралған күні: 10.05.24)

周翰博. 中国投资激活哈萨克斯坦发展潜力. 《人民日报》 2023年08月13日. 03版

赵华胜. 中国的中亚外交. (China's Central Asian Diplomacy). 北京: 时事出版社, 2008. 464 页.

A Global Community of Shared Future: China's Proposals and Actions. The State Council Information Office of the PRC. Foreign Languages Press, September 2023. 50 с.

Chen Qimao. New Approaches in China's Foreign Policy: the Post-Cold War Era. Asian Survey, 1993. Vol. 33. No.3. P. 240-241.

World Bank national accounts data // [Электронды ресурс] URL: https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=CN&name_desc=false (Қаралған күні: 08.05.24)

Yong Deng. The Chinese Conception of National Interests in International Relations. The China Quarterly, 1998. No.154. P. 327.

Zhao Suisheng. «Beijing's Perceptions of the International System and Foreign Policy Adjustment after the Tiananmen Incident». - Chinese Foreign Policy, Pragmatism and Strategic Behavior, 1998. 142 p.

References:

A Global Community of Shared Future: China's Proposals and Actions. (2023). The State Council Information Office of the PRC. Foreign Languages Press. 50 с.

Chen Qimao. (1993). New Approaches in China's Foreign Policy: the Post-Cold War Era. Asian Survey. Vol. 33. No.3. P. 240-241.

Dalelkhan A. (2018). «Kytai diplomatiyasynyn Kazakstanga katysty strategiyalyk tugyry [The strategic position of Chinese diplomacy in relation to Kazakhstan]» // Filosofija gylymynyn doktory (PhD) gylymi darezhesin aluga arналган dissertacija. Astana. 146 b. (in Kaz)

Dalelkhan A. (2018). Konceptija nacional'noj bezopasnosti Kitajskoj Narodnoj Respubliki [National Security Concept of the People's Republic of China] // Bulletin d'Eurolalent-Fidjip. Editions du JIPTO. - №1. - 61-64 ss. (in Russ)

Galenovich M.Ju. (2008). Novoe lico kitaja [The new face of China]. Kniga 3 XVII siezd KPK: Programma HU Czin'tao. M. 306 s. (in Russ)

Kazarstan Respublikasy Ul'ttyk ekonomika ministrliги Statistika komitetinin malimetteri [Kazakhstan Republics Economy Minister of League Statistics Committee of the Republic of Kazakhstan] // [Electronic resource] URL: <https://stat.gov.kz/> (Review date: 10.05.24) (in Kaz)

Obiem vzaimnoj trgovli mezhdu Kazahstanom i Kitaem b'et istoricheskie rekordy // [Electronic resource] URL: <https://www.gov.kz/memleket/entities> (Review date: 10.05.24)

World Bank national accounts data // [Electronic resource] URL: https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=CN&name_desc=false
(Review date: 08.05.24)

Yong Deng. (1998). The Chinese Conception of National Interests in International Relations. The China Quarterly. No. 154. P. 327.

Zhao Suisheng. (1998). «Beijing's Perceptions of the International System and Foreign Policy Adjustment after the Tiananmen Incident». - Chinese Foreign Policy, Pragmatism and Strategic Behavior. 142 p.

周翰博. (2023). 中国投资激活哈萨克斯坦发展潜力. 《人民日报》年08月13日. 03版
赵华胜. (2008). 中国的中亚外交. (China's Central Asian Diplomacy).-北京: 时事出版社. 464 页.

Далелхан А.

*Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан
E-mail: dalelkhan@gmail.com*

ОСОБЕННОСТИ РЕГИОНАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ КНР И ЕЕ ОТРАЖЕНИЕ В ОТНОШЕНИЯХ С КАЗАХСТАНОМ

Аннотация. В статье рассматриваются особенности региональной политики Китайской Народной Республики в исторической перспективе, дается критическая оценка внешнеполитических взглядов поколений китайских властей. Показано, как сложная международная ситуация в период первого поколения китайской власти повлияла на внешнеполитические позиции страны и уровень влияния китайских внешнеполитических взглядов на мировой порядок в годы «холодной войны». В ходе исследования была поставлена цель определить отражение региональных политических взглядов Китая в казахстанско-китайских отношениях, выявить особенности адаптации ядра внешнеполитических позиций китайских властей к современной критике. Новизна исследования заключается в выяснении особенностей региональной политики Китайской Народной Республики и ее отражения в казахстанско-китайских отношениях. В задачи работы входит выяснение основных стратегических особенностей внешней политики каждого поколения китайского правительства, выяснение ее влияния на региональную политическую ситуацию и влияние на казахстанско-китайские отношения, а также изучение характера актуальных вопросов между Казахстаном и Китаем. Тема исследования рассматривалась на основе теории неореализма, неолиберализма и интеграции с использованием методов историко-сравнительного, статистического, структурного анализа и систематизации. Эти методы помогли комплексно рассмотреть проблему и систематизировать результаты анализа. Результаты исследования позволяют теоретически осмыслить региональную политику Китая и глубже понять ее влияние на казахстанско-китайские отношения. Результаты научно-исследовательской работы могут быть широко использованы в исследованиях в области международных отношений, востоковедения, политологии, китаеведения, а также истории.

Благодарность: Статья написана в рамках выполнения научного проекта BR20281006 «Страны Востока в фокусе геополитических изменений: новые вызовы и перспективы для Казахстана в историческом и современном дискурсе».

Ключевые слова: внешняя политика Китая, китайская дипломатия, китайская мечта, казахстанско-китайские отношения, «один пояс, один путь».

Dalelkhan A.

L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan

E-mail: dalelkhan@gmail.com

FEATURES OF THE REGIONAL POLICY OF THE PRC AND ITS REFLECTION IN RELATIONS WITH KAZAKHSTAN

Abstract. The article examines the specific features of the regional policy of the People's Republic of China in historical perspective and provides a critical assessment of the foreign policy views of generations of Chinese authorities. It shows how the complex international situation during the first generation of Chinese power influenced the country's foreign policy positions and the level of influence of Chinese foreign policy views on the world order during the Cold War. The study aimed to determine the reflection of China's regional political views in Kazakh-Chinese relations, to find out the features of the adaptation of the core of the Chinese authorities' foreign policy positions to modern criticism. The novelty of the study lies in identifying the features of the regional policy of the People's Republic of China and its reflection in Kazakh-Chinese relations. The objectives of the work include identifying the main strategic features of the foreign policy of each generation of the Chinese government, identifying its influence on the regional political situation and influence on Kazakh-Chinese relations, as well as studying the nature of topical issues between Kazakhstan and China. The topic of the study was considered on the basis of the theory of neorealism, neoliberalism and integration using the methods of historical-comparative, statistical, structural analysis and systematization. These methods helped to comprehensively consider the problem and systematize the results of the analysis. The results of the study allow theoretically comprehending China's regional policy and gaining a deeper understanding of its impact on Kazakh-Chinese relations. The results of the research work can be widely used in studies in the field of international relations, oriental studies, political science, sinology, and history.

Acknowledgement: The reported study article is part of project BR20281006 «East countries: geopolitical challenges and new prospects for Kazakhstan in historical and modern dimensions».

Key words: Chinese foreign policy, Chinese diplomacy, Chinese dream, Kazakh-Chinese relations, «One belt, One road».

Автор туралы мәлімет:

Далелхан Айболат, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің доценты, PhD докторы, Астана, Қазақстан.

Информация об авторе:

Далелхан Айболат, доктор PhD, доцент кафедры международных отношений ЕНУ им. Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан.

Information about the authors:

Dalelkhan Aibolat, PhD, Associate Professor of the Department of International Relations of L.N. Gumilyov ENU, Astana, Kazakhstan.